

OBCZAN LIVE: PŮSOBÍ PACTUM DE NON CEDENDO POUZE INTER PARTES NEBO ERGA OMNES? JAKÉ BUDOU DŮSLEDKY PORUŠENÍ ZE STRANY VĚŘITELE?

5. 3. 2015 / Jiří Remeš / JŠK, advokátní kancelář, s.r.o.

Na první interpretační besedě dne 10. února 2015 jsem referoval o tématu „Působí pactum de non cedendo pouze inter partes nebo erga omnes? Jaké budou důsledky porušení ze strany věřitele?“ V tématu jsem nastínil možná řešení poměrně kontroverzní otázky následků porušení smluvního zákazu postoupení podle § 1881 NOZ. Není totiž jasné, zda smluvní zákaz postoupení pohledávky (pactum de non cedendo) působí vůči třetím osobám a případným postupníkům (erga omnes), nebo zda zavazuje pouze dlužníka a věřitele, bez účinků vůči třetím stranám (inter partes) s pouhými nároky z porušení smluvní povinnosti, typicky s náhradou škody.

A) Absolutní neplatnost

V literatuře se objevila celkem tři odlišná řešení problému. Např. JUDr. Jiří Handlar zastává názor o absolutní neplatnosti postupní smlouvy (cese),^[1] což by znamenalo, že k postoupení nikdy právně nedojde bez ohledu na (ne)aktivitu dlužníka. Tento názor lze opřít o dosavadní judikaturu k obdobnému ustanovení § 525 SOZ.^[2] Teorii absolutní neplatnosti podporuje také ustálený výklad vzorového § 399 německého občanského zákoníku, BGB.^{[3] [4]}

V debatě podpořil závěr o absolutní neplatnosti mj. JUDr. Tégel tím, že *pactum de non cedendo* odebírá pohledávce její postupitelnost a je nutné použít analogii s *res extra commercium* (věc vyloučená z právního obchodu). Kromě toho si dlužník zaslouží větší ochranu, neboť ten učinil vše, aby postupu zabránil. Na druhé straně se postupník může ujistit, zda je postoupení vyloučeno, a tudíž je hoden nižší ochrany.

B) Relativní neplatnost

Jiný názor zastává prof. Eliáš,^[5] podle kterého působí *pactum de non cedendo* rovněž vůči třetím osobám, ale nezpůsobuje neplatnost absolutní, nýbrž pouze relativní. Je tedy na dlužníkovi (či jiné poškozené straně), zda se neplatnosti cese dovolá. Podobný názor zastával Nejvyšší soud ještě při aplikaci obchodního zákoníku (do 31. 12. 2013),^[6] a dokonce i při aplikaci ABGB v období první republiky.^[7]

Tento názor se jevil přijatelným některým diskutujícím v publiku, jmenovitě např. doc. Havlovi, byť připustil, že k tomuto názoru dospěl teprve postupem času. Podle jiných má jít o rozumný kompromis, který nechrání dlužníka proti jeho vůli, ale zachovává mu možnosti jak platnost postupu rozporovat.

C) Platnost + náhrada škody

Třetí názor zastává v komentářové JUDr. Bohumil Dvořák.^[8] Podle něj nepůsobí zákaz postoupení vůči třetím osobám vůbec a platnost postupu nemůže být dohodou dlužníka a věřitele nijak zpochybněna. Jediným nárokem dlužníka je případná náhrada škody nebo jiný nárok z porušení smlouvy.

Toto řešení začíná převažovat v mezinárodním právu a v unifikačních textech. V kodifikacích *soft law* a v některých mezinárodních úmluvách je základním pravidlem omezení účinků *pacta de non cedendo* právě jen mezi stranami (*inter partes*), byť z pravidla jsou také výjimky.^[9] I ve střední Evropě je neplatnost částečně na ústupu. Výjimku z neplatnosti v některých případech nakonec umožnila i vzorová německá^[10] a také rakouská úprava.^[11]

Tento názor byl v diskusi nejvíce proponován patrně JUDr. Hulmákem, který upozornil na principy nového občanského práva preferující platnost. Poukázal také na analogii s § 1761 NOZ. Uznává však, že je potřeba zkoumat dobrou víru a v případě, že postupník o zákazu postoupení pohledávky věděl, lze o neplatnosti uvažovat.

Názor referentův

Osobně se domnívám, že cese v rozporu se zákazem postoupení by měla být neplatná. Podle mého je pohledávka, na kterou se vztahuje zákaz postoupení, stejně nepostupitelná, jako např. pohledávka, která zaniká smrtí. *Pactum de non cedendo* je vlastně zákonný důvod nepostupitelnosti, podobně jako zánik pohledávky smrtí dlužníka v § 1881 odst. 2. Rozdíl je jen v tom, že nepostupitelnost podle odst. 1 se aktivuje až ujednáním stran.^[12] *Pactum de non cedendo* tedy působí právotvorně a způsobuje,

že zákaz postoupení působí věcněprávně.[13]

Pokud by pravidlo v § 1881 odst. 1 mělo účinkovat pouze mezi stranami, pak by bylo zbytečné, aby bylo v zákoně obsaženo. Je přece samozřejmé, že strany si mezi sebou mohou ujednat takřka jakákoliv práva a povinnosti, a pokud by si chtěly mezi sebou vyloučit postupitelnost pohledávky, tak by tak mohly učinit i bez § 1881 odst. 1 NOZ.

Jsem názoru, že účinky *inter partes* nelze opřít ani § 1761 NOZ.[14] Jak už judikoval Nejvyšší soud v rozhodnutí č. 6720 Vážného sbírky, obsahově podobný zákaz zcizení nebo zatížení podle § 364c ABGB[15] se na postupování pohledávek nevztahoval.[16] Domnívám se, že tento názor lze použít i dnes.

Na druhou stranu by neplatnost neměla být absolutní. Absolutní neplatnost slouží k prosazování veřejného zájmu,[17] a ten zde nenalézám. Neplatnost cese primárně chrání postavení a vůli dlužníka, tedy zájem určité osoby. Neplatnost by tedy měla být relativní podle § 586 NOZ. K podobnému závěru došel NS už v rozhodnutí 23 Cdo 1888/2007 s odkazem na tehdejší § 267 ObchZ, který byl převzat do dnešního § 586 NOZ.

Výsledky hlasování

Debatu uzavřelo hlasování ohledně otázky „Porušení smluvního zákazu postoupení pohledávky má podle NOZ za následek:“. Odpovědi byly následující:

- A. **Absolutní neplatnost.** Pro: 61 hlasů (34,6 %)
- B. **Relativní neplatnost.** Pro: 51 hlasů (28,9 %)
- C. **Neúčinnost.** Pro: 3 hlasy (1,7 %)
- D. **Platnost (zákaz účinkuje jen *inter partes*).** Pro: 44 hlasů (25 %)
- E. **Nejsem přesvědčen/a o žádné ze shora uvedených možností.** Pro: 16 hlasů (9,1 %)

Celkový počet hlasujících: 175

V příloze naleznete PPT prezentaci přednesenou na besedě.

A jaký je Váš názor? Vyjádřete jej prosím prostřednictvím online hlasování níže, popř. komentářem k tomuto článku. Pokud jste již hlasoval/a na besedě, Váš hlas je do výsledků započítán a prosíme, abyste se online hlasování zdržel/a.

1. Handlar, J. in Lavický, P. a kol.: *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář.* 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, s. 2083.
2. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. února 2006, sp. zn. 29 Odo 882/2005, publikován ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 27/2007.
3. § 399 BGB: *Eine Forderung kann nicht abgetreten werden, wenn die Leistung an einen anderen als den ursprünglichen Gläubiger nicht ohne Veränderung ihres Inhalts erfolgen kann oder wenn die Abtretung durch Vereinbarung mit dem Schuldner ausgeschlossen ist. (Pohledávku nelze postoupit, pokud nelze plnit jiné osobě než původnímu dlužníkovi bez toho, aniž by nastala změna v obsahu nebo pokud je postoupení vyloučeno dohodou s dlužníkem.)*
4. Busche, J. in J. von Staundingers kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, 1999, komentář k § 405, marg. č. 29: „Die vertragliche Abtretungsverbot bewirkt an sich die **absolute Nichtigkeit** einer gleichwohl erfolgenden Abtretung“.
5. Eliáš, K. Některé otázky související s postoupením pohledávky, in *XXII. Karlovarské právnícké dny*. 2013, s. 21, dostupné [ZDE](#)
6. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. září 2009, sp. zn. 23 Cdo 1888/2007.
7. Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 20. ledna 1927, sp. zn. R I 1167/26, Vážný 6720.
8. Dvořák, B. in Hulmák, M. a kol.: *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054). Komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 740.
9. Srov. čl. III.-5:108 DCFR (Draft Common Frame of Reference), čl. 9.1.9 Principů UNIDROIT 2010, nebo čl. 9 Úmluvy OSN o smlouvě o postoupení pohledávek v mezinárodním obchodě.
10. § 354a německého obchodního zákoníku (Handelsgesetzbuch, HGB): „(1) Ist die Abtretung einer Geldforderung durch Vereinbarung mit dem Schuldner gemäß § 399 des Bürgerlichen Gesetzbuchs ausgeschlossen und ist das Rechtsgeschäft, das diese Forderung begründet hat, für beide Teile ein Handelsgeschäft, oder ist der Schuldner eine juristische Person des öffentlichen Rechts oder ein öffentlich-rechtliches Sondervermögen, so ist die Abtretung gleichwohl wirksam. Der Schuldner kann jedoch mit befreiender Wirkung an den bisherigen Gläubiger leisten. Abweichende Vereinbarungen sind unwirksam. (2) Absatz 1 ist nicht auf eine Forderung aus einem Darlehensvertrag anzuwenden, deren Gläubiger ein Kreditinstitut im Sinne des Kreditwesengesetzes ist.“
11. § 1396a rakouského občanského zákoníku (ABGB): „(1) Eine Vereinbarung, dass eine Geldforderung zwischen Unternehmern aus unternehmerischen Geschäften nicht abgetreten werden darf (Zessionsverbot), ist nur verbindlich, wenn sie im Einzelnen

ausgehandelt worden ist und den Gläubiger unter Berücksichtigung aller Umstände des Falles nicht gröblich benachteiligt. Auch ein solches Zessionsverbot steht der Wirksamkeit einer Abtretung aber nicht entgegen; sobald die Abtretung und der Übernehmer dem Schuldner bekannt gemacht worden sind, kann dieser nicht mehr mit schuldbefreiender Wirkung an den Überträger leisten, es sei denn, dass ihm dabei nur leichte Fahrlässigkeit zur Last fällt. (2) Rechte des Schuldners gegen den Überträger wegen der Verletzung eines verbindlichen Zessionsverbots bleiben unberührt, sie können aber gegen die Forderung nicht eingewendet werden. Der Übernehmer haftet dem Schuldner nicht allein deshalb, weil er das Zessionsverbot gekannt hat. (3) Die Abs. 1 und 2 gelten nicht für Zessionsverbote, die zwischen einer juristischen Person des öffentlichen Rechts oder einer von dieser gegründeten Einrichtung und einem Förderungswerber vereinbart werden.“

12. Jde vlastně o dovolující právní normu, k čemuž dospěl i Beran, K., v článku Kdy je norma kogentní a kdy dispozitivní? Právní rozhledy č. 19/2009.
13. Busche, J. in J. von Staundingers kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, 1999, komentář k § 399, s. 164, marg. č. 51.
14. „Zákaz zatížení nebo zcizení věci působí jen mezi stranami, pokud nebyl zřízen jako věcné právo. Takový zákaz je platný, pokud byl zřízen na dobu trvání svěřenského fondu, svěřenského nástupnictví, zastoupení nebo na jinou určitou a přiměřenou dobu v takovém zájmu strany, který je hodný právní ochrany.“
15. „Smluvený nebo posledním pořízením daný zákaz zcizení nebo zavazení nějaké věci nebo nějakého věcného práva zavazuje toliko prvního vlastníka, nikoli však jeho dědice nebo jiné právní nástupce. Proti třetím osobám působí tehdy, byl-li dán mezi manžely, rodiči a dětmi, osvojenci nebo opatrovanci nebo jejich manžely a byl-li zapsán ve veřejné knize.“
16. „Takové „zákazy postupu“ nutno pokládati za platné s účinkem, že protismluvní postup působí i vůči třetím osobám, nedá-li si postoupený dlužník postup líbiti, že jest tedy takový postup relativně neplatný nebo bezúčelný. **Nelze tu obdobně použítí předpisu §u 364 c) obč. zák., jenž upravuje jinou věc, a jak jest naopak za to míti, že takové zákazy postupu jeví účinek i proti postupníkům a to i tehdy, když o smluvním zákazu postupu nevěděli, když tedy byli bezelstní.**“
17. Melzer, F. in Komentář LEGES, s. 784, komentář k § 588, marg. č. 1.

Autor: Jiří Remeš

Příloha: [Prezentace Pactum_de_non_cedendo.pdf](#)

Hlasování

Porušení smluvního zákazu postoupení pohledávky má podle NOZ za následek

- Absolutní neplatnost (32.31 %)
- Relativní neplatnost (34.36 %)
- Neúčinnost (2.05 %)
- Platnost (zákaz účinkuje jen inter partes) (23.08 %)
- Nejsm přesvědčen/a o žádné ze shora uvedených možností (8.21 %)

Celkem hlasů: 195

Hlasovat

Diskuze

[1] ANTONÍN THURNWALD / 9. 7. 2015 / VÝZNAM ZÁKONNÉ ÚPRAVY

Dle mého názoru proti variantě platnosti (tedy ujednání nepůsobícím proti třetí straně) hovoří sama existence zákonné úpravy. Kdyby § 1881 NOZ odstavec 1) neobsahoval větu druhou, potom by bezpochyby platilo, že zákaz postoupení je platný pouze *inter partes* se všemi z toho plynoucími následky. Bylo by to ujednání založené na smluvní volnosti stran v oblasti, kterou zákon neošetřuje.

Zákon však oprávnění sjednat si zákaz postoupení aprobejuje a smysl věty druhé je nutno vykládat jako „je-li ve smlouvě sjednán

zákaz postoupení, pohledávku nelze postoupit“. Samozřejmě by vhodnější formulací bylo, kdyby zákon rovnou stanovil sankci, nicméně smysl zákonného ustanovení je jasný. Postoupení pohledávky, u níž existuje ujednání o zákazu postoupení, musí proto být neplatné.

Stav, kdy by institut postoupení měl stejný význam při existenci právní úpravy jako při její neexistenci, vnímám jako neodůvodnitelný (lze pak pochybovat vůbec o smyslu právní úpravy jako takové).

Z tohoto důvodu se přikláním k neplatnosti a to k neplatnosti relativní, neboť stejně jako Jiří Remeš neshledávám důvodu pro neplatnost absolutní. Nadto je neplatnost relativní v NOZ výrazně preferována a posun směrem k ní je jedním z výrazných znaků nové zákonné úpravy.

Reagovali: [2] 0 0

[2] JIŘÍ REMEŠ / 10. 7. 2015 / REAKCE NA: [1] / RE: VÝZNAM ZÁKONNÉ ÚPRAVY

Ano, je to jeden z hlavních argumentů. Pak se také domnívám, že i *pactum de non cedendo* je zákonný důvod nepostupitelnosti. Rozdíl např. od pohledávky zanikající smrtí je v tom, že je na vůli stran, zda se pro nepostupitelnost rozhodnou, ale to účinky nesnižuje.

0 0